

ЈОВАН ГАВРИЛОВИЋ

МОЈ ПРИЈАТЕЉ ВЕБЕР

МОЈ ПРИЈАТЕЉ ВЕБЕР

Мој пријатељ Вебер управо се спремао да ми покаже коначну верзију своје дисертације на тему једне Витгенштајнове реченице из његових *Философских исцртаживања*, када је, исувише се нагло заваливши у своју фотељу, коленом закачио ивицу радног стола и просуо шољу вреле кафе себи у крило. Није ми то признао, али ја сам знао да је у року од само неколико секунди мој пријатељ Вебер био потпуно поражен природом свог интелекта. Написати читаву књигу о ником другом до Витгенштајну, помислио је (сигуран сам), а ипак потпуно будаласто спустити шољу на саму ивицу стола! Скочио је, вриснуо, а затим неколико пута опсовао шољу, себе, а напослетку и мене, да би се одмах затим, промумлавши: Чему све ово..., окренуо према канти за отпатке и сабио у њу цео свој брижљиво сложен и месецима исписиван рукопис. На моја упорна питања зашто је то урадио, он је, црвен у лицу и рашчупане сребрне косе, само рекао: Требало је да одмакнем шољу од ивице. Исте те ноћи, испративши са прозора ђубретаре, који су негде у хрпама празних флаша и исцепане одеће однели на депонију три-стотињак страна о Витгенштајну, мој пријатељ Вебер сео је за свој суви радни сто и почео рад на спису којим је хтео да допре до смисла живота.

Од тада смо наставили редовно да се виђамо. Два пута недељно, увевши ме у своју радну собу, мој пријатељ Вебер показивао би ми хрпу папира која је сваког дана била све виша и незграпнија, која је постојано, грозничавим ритмом расла крај његове писаће машине. Само летимичан поглед на првих неколико страна био је довољан да ме увери како се не ради о стандардном филозофском

раду мог пријатеља Вебера; док је мој пријатељ Вебер иначе писао јасним, концизним стилем који није имао потребе да се расплињава на више страна ради дефинисања неког појма, овај рукопис, који је бубрио и надимао се као живи организам, био је ишаран и ижврљан и испрецртаван на свакој својој страници. Белина папира губила се иза завесе густо куцаних реченица и још гушће збијених бележака на маргинама. На идеју да би рукопис ускоро могао бити завршен, мој пријатељ Вебер само би одмахнуо руком. Није ни близу краја, говорио би ми. Једва да сам уопште почео. Мој пријатељ Вебер никада није био задовољан тим рукописом. Радио је на њему осам или десет сати сваког дана следећих двадесет година, и у тих двадесет година ја сам био у прилици да посматрам продубљивање бора на његовом лицу и губитак чврстине у његовој коси. Са сваким нашим поновним сусретом његове су руке све више дрхтале, а све већи наред захватао је његову радну собу. Премда је водио рачуна да ниједну шољу не приближава ивици стола, судови су сада били разбацани чак и унаоколо по поду.

Онда ме је једног дана дозвоао себи – био је касни децембар, дах ми је поигравао пред очима – еуфорично ме убеђујући да је рукопис коначно завршен. На његовом столу дочекале су ме три куле набацаних хартија које су сезале готово до плафона. Показао ми је на оближњу столицу и рекао: Попни се на то и дохвати први лист са леве куле, то је почетак, али чим сам кренуо то да урадим, он је одједном испустио крик какав никад у животу нисам чуо и измакао ми столицу испод ногу. Марш напоље!, раздрао се на мене. Није готово, не додируј то!

Нисам то одмах приметио, али мој пријатељ Вебер започео је тада фазу коректуре. Рукопис је био завршен, да, али он је сада био убеђен да се он мора сажимати, да се мора укротити, очистити од било каквих непотребних и несигурних података. Зато су папирнате куле бивале сваке недеље све ниже, а мој пријатељ Вебер сваке недеље све нервознији и повијенији у леђима. Више ми није одобравао приступ рукопису, само би одмахнуо руком и рекао: То је живот, драги мој, живот! Како сам могао уопште да помислим да ћу једним гломазним рукописом продрети у најдубљу дубину његове тајне! Да могу са сигурношћу тврдити оно што тврдим! Мора бити конкретније, мора да се коригује, мора да се базира искључиво на емпиријски проверљивим чињеницама!

То је био један од наших последњих сусрета. Мој пријатељ Вебер прекинуо је традицију наших сусрета два пута сваке недеље, у потпуности се посветивши грозничавом прецртавању, брисању, гужвању и бацању. Умро је следеће године. Нисам имао никаквих информација о напретку његовог рада, нити о разлогу његове смрти;

говорило се о нервном обољењу, недостатку спавања, истрошеном организму и сличном. По свршеној сахрани, одвезао сам се трамвајем до његовог стана и затекао његову радну собу каквом ју је оставио. Прљави судови и даље су лежали по поду и фотељама, али нигде није било ниједног папира, никаквих непрегледних хрпа или климавих кула. Онда сам на средини његовог радног стола приметио једну једину хартију. Знао сам да је то крајњи резултат коректуре мог пријатеља Вебера. На њој је било исписано само ово: *Требало је да одмакнем шољу од ивице.*

ТОМАС

Шетајући се једног јутра средином Кернтнерштрасе, ја и мој пријатељ Вебер, који је био запослен као професор филозофије у једној средњој школи, наједанпут смо били убеђени да је, негде у вреви шетача, крај нас прошао Томас Бернхард. Није то могао бити он, рекао сам ја испрва, у ово време он путује по Шпанији, али мој пријатељ Вебер је био убеђен да је човек који је прошао крај нас био Томас Бернхард, те је почео да ме убеђује да је крај нас прошао *баиц* Томас Бернхард а не неко други, и убрзо је мој пријатељ Вебер успео да ме убеди да је човек који је прошао крај нас био *баиц* Томас Бернхард. Па добро, рекао сам, шта и ако то јесте био он? Пратимо га, рекао је, окрећући се, и ми смо кренули дуж Кернтнерштрасе, само другим смером од оног којим смо дотад ишли, и више пута нам се учинило да се негде испред нас заиста назире потиљак Томаса Бернхарда, али никада нисмо могли бити сигурни да је у питању потиљак *баиц* Томаса Бернхарда или неког насумичног пролазника. Сударали смо се са другим људима, неколико пута се саплитали о њихове торбе. Када смо дошли до краја Кернтнерштрасе, мој пријатељ Вебер и ја погледасмо око себе и видесмо да Томаса Бернхарда нема нигде у близини, али одмах потом га (можда!) угледасмо како одмиче низ Кернтнерштрасе, не оним смером којим смо мој пријатељ Вебер и ја дошли до места где смо сада стајали, већ супротним смером, то јест оним у ком смо мој пријатељ Вебер и ја ишли пре него што смо помислили да смо угледали Томаса Бернхарда. Овога пута смо убрзали, мој пријатељ Вебер и ја поново смо се сударали са неким пролазницима, поново се саплитали о њихове торбе, поново смо мислили да међу главама у покрету назиремо потиљак Томаса Бернхарда, те смо давали све од себе да му се што више приближимо кроз огромну гужву у Кернтнерштрасе. Оно је свакако Томас Бернхард, говорио је мој пријатељ Вебер, мора бити Томас Бернхард, нема ко други да буде до Томас Бернхард. Када смо дошли до супротног краја Кернтнерштрасе и погледали око себе, схватили смо да ни сада не видимо Томаса Бернхарда, али убрзо смо (можда!) угледали Томаса Бернхарда како се креће назад кроз Кернтнерштрасе, те смо мој пријатељ Вебер и ја поново кренули да се пробијамо кроз гомилу у Кернтнерштрасе, поново се сударајући са пролазницима, поново се саплићући о њихове торбе, и поново назирући (можда!) потиљак Томаса Бернхарда. На супротном крају поново га није било, те смо мој пријатељ Вебер и ја поново кренули другим смером, усмерени према потиљку Томаса Бернхарда, у нади да ћемо га (можда!) затећи на другом

крају Кертнерштрасе. Када смо, не знам више по који пут, дошли до једног од крајева Кертнерштрасе, мој пријатељ Вебер и ја били смо убеђени да, осим потиљка Томаса Бернхарда, видимо како за њим иду два потиљка необично слична нашим.

О ЈЕДНОЈ ПЕСМИ

„Испаравање земље под мојим стопама...”

Мој пријатељ Вебер је, одмах након што је изговорио тај стих, нагло умукао. И даље се сећам тога; био је то први (и једини) пут да он напише и објави једну песму. Урадио је то невољно, на ивици апсолутног беса, као што је, иначе, радио готово све што је имало икакве везе са друштвеним, односно такозваним хуманистичким наукама. Како то, говорио је он, драги мој Бертолта, да ти такозвани хуманисти испадају највеће свиње међу људима? Но, било како било, мој пријатељ Вебер је, седећи са мном у једној гостионици у Кернтнерштрасе, изговорио тај један стих, осовивши се лактовима о ивицу стола и загледавши се негде преко мог десног рамена и, изговоривши тај један једини стих, како сам већ рекао, нагло умукао, са изразом непатворене збуњености који се сместа прелио преко његовог лица. Када сам га питао да ли је заборавио остатак песме, он је махнуо руком и рекао да је то немогуће, јер: песма је кратка, сасвим довољно кратка да би је он могао научити напамет, али, трепнувши неколико пута и прешавши језиком преко усана, он обори главу и рече да ту кратку, сасвим довољно кратку песму, ипак, биће, јесте заборавио.

Тај стих, рекао сам му, звучи као да је само почетак нечега, као да је ишчупан из једне целе песме, на шта се он намрштио и рекао просто: Ма немој. Онда је почео грозничаво да претура по својим џеповима, што је било праћено звецкањем ситниша, да би на крају, одложивши на сто џепно издање Паскалових *Мисли* – које је увек носио са собом, заиста увек, није било прилике да их нема завучене у неки од својих џепова, што се, уосталом, дало и видети по свеопштој похабаности у коју је та књига запала – да би на крају, дакле, извукао један згужван папир, сравнио га подлактицом са површином гостионичарског стола и загледао се у стихове нашкрабане на њему. Погледај, рекао ми је. На њему се налазио само један стих, онај који је он и изговорио, након чега је уследила белина дугачка колико и сам лист папира. Ово је имало четири строфе, рекао је мој пријатељ Вебер, све сам их овде написао, а песма је тако и објављена.

Дали смо позамашну напојницу једном од конобара да истрчи напоље и купи примерак часописа у којем је мој пријатељ Вебер објавио своју прву (и једину) песму, а, када се конобар вратио са тим часописом, ми смо установили да се испод наслова песме налазио само онај један стих. Ни трага од четири строфе. Цензурисали су

ме, рекао је мој пријатељ Вебер, без неке емоције у свом гласу (препознао сам можда само резигнираност какву осећамо у гласу људи које је немогуће изненадити). Цензурисали су ме тако ефектно да сам и сам заборавио избрисане стихове. На то сам морао да се насмејем, и то гласно, што је моментално, по природи ствари, привукло пажњу осталих људи у гостионици. Међу њима сам препознао једног песника којег би Волтер описао као „осредњег, али не осредње умишљеног”, и кога сам често виђао како пуши испред зграде банке коју је његов отац поседовао. Тај песник – видело му се то на лицу – нема ни најблажу идеју шта се за нашим столом дешава.

Мора бити да су ти цензурисали мисли, рекао сам мом пријатељу Веберу кроз смех, како да не, најбоље би било да онда цензуришу и –. Нисам стигао да завршим реченицу – мој пријатељ Вебер ми је плеснуо шаку преко уста и нагнуо се ка мени, зарезавши: Ћути, никад не знаш шта све могу да избришу.

Иако сам рекао да мој пријатељ Вебер никада није написао другу песму, то није сасвим истинито, будући да је у неколико наврата ипак покушао да срочи неколико стихова, али сваки пут безуспешно, јер сваки пут би песма била цензурисана пре него што би се речи до краја оформиле у његовим мислима; и што су темељније те мисли бивале цензурисане, то се мој пријатељ Вебер чвршће држао свог џепног примерка Паскалових *Мисли*. Ово је трајало све док у њему у потпуности није замрла жеља за писањем и објављивањем – тада је сурово цензурисање у потпуности престало.

ЦРТИЦЕ О МОМ ПРИЈАТЕЉУ ВЕБЕРУ

Сасвим је било разумљиво да, будући велики поштовалац и страствени читалац Рилкеове *Песме о љубави и смрти корнеија Христџофа Рилкеа*, мој пријатељ Вебер до дна своје душе презире о том делу да прича. Једном приликом је чак био на ивици да једног професора књижевности удари песницом у лице. Сасвим је, такође, разумљиво да је мој пријатељ Вебер напослетку, прочитавши то дело небројани број пута, замрзео звук сопствених мисли о њему, и још је разумљивије што је потом ту књигу некоме поклонио.

Мој пријатељ Вебер је велики познавалац Моцартових опера, те нам је једне ноћи набавио две карте за *Дон Ђованија* у Бургтеатру, али, неколико минута пре него што је изведба требало да почне, када смо већ седели у црвеним сомотским фотељама, мој пријатељ Вебер нервозно је треснуо ногом о под и рекао: Требало је да узмем карте за *Così fan tutte*, а не карте за *Дон Ђованија*. Уверавао сам га, додуше безуспешно, да можемо на *Così fan tutte* ићи следећи пут, иако се, признао сам, она далеко ређе даје од *Дон Ђованија*, но то мог пријатеља Вебера није смирило, те се нервозно врполио у свом седишту током целе опере. Смирио се тек негде пред крај, када је све узлазнија интонација арија сигнализирала њен све ближи завршетак. Не сачекавши да се сви певачи поклоне, он је изјурио пред Бургтеатар и дубоко удахнуо свеж бечки ваздух. Добро је, рекао ми је, драги мој Бертолта, што нисам узео карте за *Così fan tutte*, ова изведба *Дон Ђованија* била је ужасна, сигурно би уништили и *Così fan tutte*.

Једном приликом, мој пријатељ Вебер и ја посетили смо изложбу савремене уметности у Леополд музеју. Он је, као и иначе, ушао у музеј потпуно бесан и, после само неколико минута, окомио се на једну групу људи која се ентузијастички кретала међу уметничким делима, нагињући се једни другима и дошаптавајући се. За мог пријатеља Вебера, та уметничка дела нити су била уметничка, нити икаква дела, те се наметнуо тој групи људи и објавио им да је уметност коју гледају огавна, те да ће их он провести кроз музеј уз сва потребна објашњења, и то бесплатно. Крећући се од једног „уметничког дела” до другог, мој пријатељ Вебер причао је тим људима о Шилеовим аутопортретима и Фридриховим пејзажима, а ти људи слушали су мог пријатеља Вебера са озбиљним,

зналачким изразима на својим лицима. Када смо изашли напоље, сложили смо се да су изложена „уметничка дела” заиста достојна гнушања.

Умео је да свира клавир – мој пријатељ Вебер – али када је приликом једне изведбе Сатијевих *Гносијена*, организоване за шири круг пријатеља, којих је, морам то истаћи, у то време било много, када је, дакле, током те изведбе, а пре свог повлачења из друштва, мој пријатељ Вебер угледао сузе на лицу једне старије жене за коју се знало да је током рата проказала на десетине јеврејских пороцица, он – мој пријатељ Вебер – одсечно је прекинуо са свирањем, растерао друштво и следећег дана чекићем уништио свој клавир.

Никада ми није причао ни о каквим љубавима, ни о каквим женама, чак ни девојкама из младости, али једне зимске ноћи, када се, док смо шетали улицама око градског трга, изнад нас отворио један прозор, мој пријатељ Вебер ме је, уз блесак у очима какав ми је дотад био непознат, убрзаним кораком одвео у супротном правцу.

Након педесете године, све сам чешће био неспособан увече да заспим, те сам, схвативши да немам другог избора, сваке вечери излазио у шетњу, током које бих обишао готово читав шири центар града, и тако, скрасивши се на једној клупи обасјаној мутном уличном светлошћу, дочекао ширење тромог сивила зоре, потпуно сâм. Али једне ноћи, око четири сата, док сам прелазио преко Потсдамер плаца, крај мене је, без речи, прошао мој пријатељ Вебер, немо ме погледао и изгубио се, исто тако без речи, у снегу који је све јаче падао.

Све је бедно, рекао ми је једном приликом. Све је бесмислено, одвратно и бедно.